

УДК 378.147.132:159.95

**РЕАЛІЗАЦІЯ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЛЕКЦІЇ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З
ОРГАНІЗАЦІЇ САМОВИХОВАННЯ**

В.В.Каплінський

Анотація. В статті розглянуто питання реалізації виховного потенціалу занять із теорії і практики самовиховання.

Ключові слова: самовиховання, потенціал, виховання.

Аннотация. В статье рассмотрен вопрос реализации воспитательного потенциала занятий по теории и практике самовоспитания.

Ключевые слова: самовоспитание, потенциал, воспитание.

Annotation. In the article the question of realization of educator potential of employments is considered from a theory and practice of self-education.

Keywords: self-education, potential, education.

Постановка проблеми. «Організація самовиховання в школі» – завершальна тема вивчення педагогіки. Це цілком доречно, оскільки виховання стає логічно завершеним процесом лише тоді, коли виходить на **само**. Адже згідно з розумінням суті виховання як педагогічної діяльності її предметом є інша діяльність – діяльність вихованця. А це означає, що одне з найважливіших завдань виховання – спонукати вихованця до власної діяльності, спрямованої на подальше самовдосконалення, в якій він стає вихователем самого себе, тобто повноправним її суб'єктом. Саме тому В.О.Сухомлинський писав: «Виховання, що спонукає до самовиховання, – це і є, за моїм глибоким переконанням, справжнє виховання» [4, с.611]. Інакше кажучи, післядією виховання має стати самовиховання.

Аналіз наукових джерел з даної проблеми. У психолого-педагогічній літературі досить широко представлені результати досліджень проблеми самовиховання: розкрито його сутність, структуру, особливості, вироблені чіткі теоретичні позиції щодо організації цього процесу, в наукових дослідженнях з цієї проблеми можна знайти безліч методичних рекомендацій педагогам та порадам учням (А.Я.Арет, О.І.Донцов, А.Г.Ковальов, Л.Н.Куликова, О.І.Кочетов, Л.І.Рувинський, Г.М.Ситін, М.І.Сметанський, З.І.Удич та ін.).

Мета цієї статті – вивчити можливості теорії виховання, зокрема завершальна її теми «Організація самовиховання школярів», в аспекті спонукання студентів до власного самоудосконалення, як професійного так і особистісного.

Моделюючи зміст лекції та практичного заняття з самовиховання, ми ставили перед студентами наступні завдання: 1) розкрити суть та етапи організації самовиховання; 2) умови його ефективної організації; 3) бар'єри самовиховання; 4) реалізувати **самовиховуючий потенціал** змісту та методики проведення цих занять.

Реалізація таких завдань стає можливою лише у тому випадку, коли їх зміст включає в себе не тільки певні теоретичні положення та методичні рекомендації щодо організації цього процесу, а живий практичний матеріал, спрямований на спонукання до самовиховання самих студентів. На наш погляд, важливо, щоб знання, які студенти отримують про організацію самовиховання, стали інструментом власної практичної діяльності майбутнього вчителя з самоудосконалення.

Тема самовиховання – особлива тема в теорії виховання. І вона має бути наповнена таким змістом, який, проходячи через сферу емоцій та почуттів, давав би сигнал про життєву та практичну цінність цих знань не лише у професійному, а й в особистому плані. Саме тому ми робимо установку не лише на засвоєння науково-теоретичних та процедурних знань щодо організації самовиховання, а на забезпеченні відчуття їх необхідності.

Так, ведучи мову про забезпечення інтересу до самовиховання в учнів на спонукальному етапі його організації, ми намагаємось насамперед викликати такий інтерес у студентів; говорячи про перехід інтересу в потребу, ми намагаємось посприяти у виникненні такої потреби у студентів; акцентуючи увагу на важливості прийняття рішення займатись самовихованням, шукаємо способи спонукати самих студентів до прийняття рішення і т.д. З цією метою при відборі змісту для лекційного та практичного заняття з самовиховання, керуємось названими нижче критеріями.

По-перше, це особистісна значущість змісту, або його відповідність інтересам, потребам та життєвому досвіду студентів. Формуючи зміст занять з самовиховання, ми одночасно «приміряємо» його до потреб студентів як суб'єктів власного самовдосконалення. Це допомагає надати змісту такого значення, яке уведе його в поле значущих проблем студента і виступить не як щось лише зовнішньо задане, а як те, що внутрішньо спонукає до діяльності. У зв'язку з цим ми намагаємось уникати академічності, сухості та повторюваності відомих прикладів, які «перекочовують» у підручники з педагогіки та наукові статті з тих чи інших відомих монографій з самовиховання.

По-друге, емоційна насиченість змісту, оскільки, як говорив Ж.Ж.Руссо, у серце увійде лиш те, що йде від серця. Це вимагає пошуку таких емоційно насичених явищ, які би хвилювали, спонукали до роздумів, самоаналізу. Акцентуючи увагу на цьому, В.О.Сухомлинський зауважує: «... спонукання до самовиховання вимагає найтонших доторкань слова вихователя до найпотаємніших струн людського серця» [4, с.61].

Керуючись вищевказаними критеріями відбору спонукаючої до самовиховання інформації, педагог може забезпечити до неї таке ставлення, яке стане «зеленим світлом» для її переходу у внутрішній план особистості вихованця. Саме на цьому робив акцент А.С.Макаренко, наголошуючи, що «справжнім об'єктом нашої педагогічної роботи має бути ставлення» [3, с.327].

Зупинимось передусім на деяких прикладах реалізації виховного потенціалу лекції з самовиховання, яка за своєю суттю має виходити за рамки традиційних лекцій з педагогіки, оскільки,

як уже було відзначено, вона реалізує двоєдину мету: дати рекомендації щодо організації усього процесу в школі і дати поштовх до власного самовдосконалення.

У зв'язку з цим велике значення має початок лекції, мета якого – заінтригувати, викликати інтерес до пропонованої теми.

Одного разу я зайшов на таку лекцію з красивою червоною паперовою трояндою. Викликав студентку, дав їй в руки принесену троянду і попросив показати присутнім. Всі відмітили, що троянда, хоч і паперова, але наче жива. Потім попросив дівчину зім'яти троянду. Коли це було зроблено і студенти висловили вербально і невербально своє незадоволення, я звернувся з вимогою надати троянці попереднього непошкодженого вигляду. Коли дівчина почала розправляти пошкоджені пелюстки троянди і зрозуміла, що це неможливо, я попросив зробити висновки.

Далі продовжив: одна з цілей сьогоднішньої лекції – хоч в якійсь мірі вийти на осмисленість власного життя, яке може проявлятися у трьох формах: саморуїнуванні, стагнації і самовихованні.

Процес самовиховання, який ми вивчали протягом усього семестру, має два виміри: зовнішній і внутрішній. До цього часу йшлося, по суті, лише про зовнішній вимір. Щонайперше про соціальне середовище: суспільство загалом, засоби масової інформації, сім'ю, оточення. Окремо нами виділявся спеціально організований керований вплив, що здійснюється в навчально-виховних закладах (виховання в широкому педагогічному розумінні). І нарешті, виховання у вузькому педагогічному розумінні. Однак виховання має ще і внутрішню сторону: ті внутрішні зміни, які відбуваються в структурі особистості під впливом перерахованих зовнішніх факторів. За словами відомого американського психолога Е.Горндайка, слову “виховання” надають різного значення. Однак воно завжди вказує на зміни. Ми не виховуємо кого-небудь, якщо не викликаємо у ньому змін.

Про які саме зміни йде мова? Щоб відповісти на це питання, звернемося до відгуків, які були післядією занять з проблеми самовиховання.

... Я багато думав з приводу ваших слів. Прокручував різні життєві ситуації. І зупинився на тому, що життя це не твір, який можна спочатку писати на чернетці, а потім переписувати на чистовик. Життя потрібно жити зразу на чистовик. Ця ідея стала центральною в моїй свідомості. У мене виникло прагнення діяти. Ви підлили у вогнище моєї душі масла активності та життєдіяльності.

... Я рідко хожу на лекції. Сьогодні також хотів сачканути. Але потім зрадів, що не зробив цього. Стосовно моїх роздумів, то я вперше піймав себе на думці про те, що хочу бути вчителем. Коли ви наводили приклад про байдужість, особливо у ставленні до батьків, мені хотілося плакати. Не знаю, як це я втримався. Моя мати померла, коли я закінчував школу. А я тоді навіть не думав про те, що вона хотіла і моєї ласки. Я не хочу сказати, що був поганим сином, але і не був хорошим. Якби вона була жива, я б після цієї лекції, прийшовши до дому, підійшов би до матері і сказав, що люблю її більше всіх на світі і даю слово, що ніколи нічим не ображу. В моєму житті були такі хвилини, що не хотілось далі жити. Сьогодні я осудив себе за своє боягузтво. В мене виникло бажання довести самому собі, що я можу бути морально сильним і мужнім.

... Здрастуйте, шановний Вчителю. Пише вам ваш колишній учень, а потім студент Артемій Ю. Вже більше двох тижнів я перебуваю у лавах збройних сил. Трапив у частину, в якій готують командирів танків. Поки все нормально, однак приходиться долати чимало труднощів. Сьогодні з вдячністю згадав про те, що після бесіди по самовихованню вперше підтягнувся на турніку і з того часу став себе фізично самовдосконалювати.

Відгуки свідчать про те, що зміст занять з самовиховання, який відбирається у відповідності з названими вище критеріями, дає свої плоди вже на самому занятті (відбувається внутрішня робота, діалог з собою, приймаються рішення).

Особливу роль у реалізації таких цілей відіграє спонукальний етап, мета якого – створити внутрішні психологічні передумови і дати поштовх до самовиховання. Це також вимагає відбору відповідного змісту та наповнення його спонукаючим потенціалом.

Розповідаючи про цілі та сутність спонукального етапу самовиховання, ми звертаємося до відомого фрагменту трагедії В.Гете «Фауст» в якому Бог, посилаючи Мефістофеля до доктора Фауста, ставить мету – спонукати його до діяльності:

«Слаб человек... Покорствуя уделу, он рад искать покоя.

Потому дам беспокойного я спутника ему.

Как бес дразня его, пусть возбуждает к делу».

(Переклад В. Холодковського)

Або цитується ця ж сама думка у перекладі Б.Пастернака, де вона набуває ще більшої гостроти:

«Из лени человек впадает в спячку.
Ступай, расшевели его застои,
Вертись пред ним, томи и беспокой,
И раздражай его своей горячкой».

Ці поетичні рядки на мову теорії педагогіки можна було б перекласти словами відомого педагога А. Дістервега: «Розвиток і освіта жодній людині не можуть бути дані або повідомлені ззовні. Кожен, хто бажає до них долучитися, повинен досягати цього власною діяльністю, власними силами, власною напругою. Ззовні він може отримати лише поштовх...»

Далі формується завдання спонукального етапу, які також наповнюються живими прикладами з дотриманням поетапності таких кроків: 1) викликати інтерес до проблеми самовиховання, який є початком внутрішньої активності, поштовхом до неї; 2) сприяти виникненню потреби у самовихованні, на основі усвідомлення його життєво-значущої необхідності: це не лише цікаво, але й потрібно. При цьому слід наголосити, що без інтересу людина не відчує, а значить не усвідомить потреби у самовихованні. З метою виникнення потреби важливо змалювати дві моделі майбутнього: 1) або ти будеш переможений обставинами, своїми недоліками, оточенням; 2) або вийдеш переможцем у боротьбі з ними.

Далі акцентуємо увагу на тому, що кожен з нас стоїть перед вибором двох форм життя: 1) застою, «гниття» з середини, повільного вмирання і розпаду; 2) активної діяльності, спрямованої на постійне самовдосконалення. Порівняйте стоячу воду (тухлу, зловонну, липку, брудну), і гірську річку, яка постійно перебуває в русі і наповнена чистою, прозорою і завжди свіжою водою.

Як не дивно, але багато з нас часто вибирає ту форму життя, яка пов'язана з саморуйнуванням. Один студент нашого інституту писав: «Я, коли вступив до університету, мав досить серйозні плани. Я відчував себе свіжим, рум'яним, соковитим яблуком, але коли поселився в гуртожиток 4"Б", попав у ящик з гнилими яблуками і сам почав гнити. Оскільки сам не навчився керувати собою, мною стали керувати інші». Результатом цього важливого спонукаючого до самовиховання кроку має бути прозріння: *Я не так живу... А якщо буду продовжувати так жити, - в мене не буде майбутнього. Адже, як говорив Сенека, «Если нет дальнейшего роста, значит близок закат».*

Викликати бажання займатись самовихованням (основний внутрішній мотив, виникненню якого сприяє потреба). Саме бажання стає джерелом внутрішньої активності. Не дарма говорять, що той, хто хоче, може зробити більше ніж той, хто може. Згаданий вище Сенека говорив, що головною умовою моральності є бажання стати моральним.

Спонукає до прийняття рішення. Ілюстрацією цього процесу може бути звернення до сторінки із щоденника однієї старшокласниці:

«Ні, ніколи не забудеться сьогоднішня бесіда про важливість вибору життєвого напрямку. Навіть навмисно затрималась в школі, щоб йти додому одній. Ні, не одній, а з тими важливими думками, які виникли. Не могла в той день простити собі ті помилки, які робила. І твердо вирішила в той вечір: більше не робити таких помилок і нових уникати».

Зміст названих чотирьох кроків спонукального етапу самовиховання можна було б передати коротко: 1) «цікаво»; 2) «потрібно»; 3) «бажаю»; 4) приймаю рішення. Останній крок супроводжують приблизно такі міркування: *«Якщо я вчасно не прийму рішення, то мої потенційні можливості, мої здібності, талант, дар так і залишаться нереалізованими. Замість того, щоб їх розвинути, удосконалити, довести до рекорду, я їх заберу з собою в могилу і зарию в землю. А це вже злочин. Ні, я цього не допущу, бо це значить і далі залишатись в залежності, і далі падати все нижче і нижче. Сьогодні я приймаю рішення зупинитись, змінити спосіб життя, спосіб осмислення, відірватися від негативного середовища і піти іншим шляхом – шляхом власного удосконалення».*

Слід зауважити, що інтерес, потреба, бажання, рішучість – все це лише внутрішня робота (етап внутрішнього дозрівання). Далі потрібно здійснити перехід до конкретних дій по самовихованню. Містком до такого переходу є адекватна самооцінка. Адже, щоб підняти над собою вчорашнім, сьогоднішнім, необхідно насамперед увійти в самого себе і здійснити внутрішню ревізію.

Акцентуючи увагу на важливості самооцінки у самовихованні, ми запропонували студентам аукціон ідей щодо організації цього етапу та наповнення його цікавим змістом, який би не зводився лише до певних рекомендацій, а мав і впливовий характер. На основі запропонованих ідей, відеофрагментів, цитат, фактів було написано сценарій виховного заходу «Подорож у глибини власного «Я»». Суть його полягала у розкритті ролі самооцінки у самовихованні та особливостей різних її рівнів, а мета – осмислення свого власного внутрішнього змісту. Матеріал, який зібрали студенти, був нами узагальнений, систематизований, композиційно оформлений і знайшов своє втілення у сценарії, який ми пропонуємо нижче.

Сценарій виховного заходу з використанням відеофрагментів
«Подорож у глибини власного «Я»

Ведучий. Сьогоднішня година спілкування не вимагає від вас активності **вербальної**, оскільки мова йтиме про самовиховання.

Її ціль – викликати **діалог з собою**, вийти на **осмисленість** свого власного внутрішнього змісту.

Відомо, що самовиховання включає в себе послідовність таких кроків:

інтерес до власного самовдосконалення; 2) його перехід у **потребу**; 3) **бажання** (хочу, бажаю покращувати себе); 4) приймаю **рішення**; 5) здійснюю **самооцінку**; 6) ставлю **мету**; 7) складаю **програму**; 8) активізую **волю** для її виконання; 9) **регулярність** та систематичність подальших кроків.

Сьогодні наші помисли ми сконцентруємо на етапі **самооцінки** (крок №5), ціль якого провести *внутрішню ревізію*, здійснити *внутрішній суд*.

«Прекрасні ми, – говорив психолог Платонов, – коли пізнаємо самих себе; потворні (огидні), коли цього не робимо». Коли відомого футболіста Андрія Шевченка запитали, чи є у нього вороги, – він відповів: «Так, є. Але вони не зовнішні, а *внутрішні*. Це мої недоліки, з якими я завжди вступаю в боротьбу». Але перш ніж завдавати ударів по ворогу, потрібно здійснити *розвідку* і відзначити на карті ті місця, де знаходиться ворог.

У моїх руках письмові роздуми на тему «Подорож в глибини мого власного «Я»». Це результати вашої власної розвідки, здійсненої вами попередньо.

...Я розумію, що роблю у житті щось неправильно. Засмучуюсь через дрібниці. Не можу керувати своїм настроєм. У мене немає чітких принципів. Я витрачаю дарма дуже багато часу. Лінивий. Я несерйозна людина. Дуже себе жалію. Це неприйнятно для майбутнього спортсмена. Дякую, що розкрили мені очі на власні недоліки.

...Я належу до тих людей, що завжди «починають нове життя». Не живу, а весь час лише починаю жити. І весь час знаходжусь на початку. На початку – без продовження. Точніше навіть не на початку, а тільки в думках про початок. Мені вже 20, а життя, виявляється, ще й не починалось...

...У житті я затаений песиміст. Я ніколи не боровся до кінця за поставлену мету, бо не вірив, що зможу її досягти і повертав до себе удари долі. Позаду – беззмістовність мого життя. Я ніби весь час біг на місці і перебував у залі очікування...

...Моє життя – це наче книга, яку я всіляко намагався наповнити важливим змістом. Однак, до сих пір знаходжусь лише на рівні намагань. Обкладинка, начебто, непогана і початок, здається, не сплюндрований. Та наповнити книгу далі не знаю як. Розгубився. Таке враження, що ніби застряг. Не можу заставити себе відірватись від тривалого застою, в якому перебуваю...

Далі увага переключається **на екран**. Спочатку на екрані під відому музику пишеться текст:

Фрагмент №1

Не думай о секундах свысока. Наступит время – сам поймешь, наверне.

Свистят они, как пули у виска: мгновения, мгновения, мгновения...

Текст пісні змінюється обличчям сучасного хлопця, у якого беруть інтерв'ю:

Фрагмент №2

Хлопець: Главная цель у многих наших сверстников – это заработать чем побольше денег.

Корреспондент: А у Вас какая цель в жизни? **Хлопець:** Быть обществу полезным (сміється).

Корреспондент: Ну ладно, я серьезно спрашиваю. **Хлопець:** Найти себя. **Корреспондент:** Найти себя?

Хлопець: А что это значит – найти себя? **Хлопець:** Это значит – понять себя. Понять, где ты можешь

что-то сделать лучше чем... Предположим, я в одной области могу сделать много, а в другой

вообще ничего. И надо найти эту область. А вот как ее искать, я не знаю. **Корреспондент:** И так и

не нашел? **Хлопець:** Нет, я туда рыпаюсь, туда... Не знаю просто, где найти. **Корреспондент:** Ну, а

своей жизнью ты доволен? **Хлопець:** Сейчас? Если брать в общем, в целом, что я не голодаю, что

особых трудностей не переживаю, то вообще-то доволен. А если разобратсья по деталям, то

очень много негативного обнаружись.

Наступний відеофрагмент – інтерв'ю режисера фільму «Пацани» Д. Асанової.

Фрагмент №3

Как бы трудно, как бы тяжело не было их становление (Они считают себя и неистовыми иногда. Оказывается, не только взрослые считают их трудными. Но они и сами себя считают трудными) – это суметь однажды вернуться в свой мир. И хоть раз задать вопрос: Кто я? Зачем и почему я? Что я могу сказать тем подросткам, которые только-только становятся? Действительно, она дается только один раз – эта жизнь. Вот и все.

Далі на екрані – бесіда психотерапевта з важковиховуваним хлопцем, який втратив життєві орієнтири. Психолог зумів достукатися до його серця, знайшов слова, які відповідають його внутрішньому стану:

Фрагмент №4

После нашей вчерашней встречи я много думал о тебе. И пришел к выводу, что ты всего лишь мальчик. Я гляжу на тебя и не вижу серьезного человека. Я вижу задиристого, перепуганного малыша. Но ты гений. И никто не видит у тебя этой глубины. Я чувствую, что смог бы помочь тебе, если бы ты сам рассказал о себе, кто же ты. Но ты не хочешь этого делать. Ты сам в ужасе от того, что мог бы рассказать».

Потім залишає його наодинці з собою, кинувши фразу: «Теперь твой ход».

Наступний відеофрагмент – бесіда двох друзів-студентів. Серйозний діалог. Серйозні обличчя:

Фрагмент №5

– Я завидую тебе.

– Мне? Почему?

– Потому, что если ты получишь то, чего хочешь, - ты заслужишь это. Если не получишь, – ты справишься. Ты не живешь в соответствии с чьим-то ожиданием. Ты знаешь, кто ты. И потому люди к тебе тянутся. Не потому, что ты классный защитник.

На екрані знову звучить мелодія «Миттевостей», під яку продовжується писатись текст:

Фрагмент №6

У каждого мгновенья свой резон, свои колокола, своя отметина.

Мгновенья раздают, кому позор, кому бесславье, а кому бессмертие!

Ведучий: Контент-аналіз ваших роздумів привів до цікавих **висновків** про те, як важливо не стільки визначити недоліки, скільки *зайняти* відповідну *позицію* щодо них. Спробуйте визначити самі, на якій позиції знаходитесь ви.

Позиція №1. Людина свої недоліки взагалі не помічає. Не бачить, що вона *зіпсована, пошкоджена* або *небезпечно хвора*. І замість того, щоб лікуватись, продовжує все більше й більше себе *запускати*. Така людина керується наукою, про яку говорив педагог Ушинський: «Самая легкая в мире наука – невежество. Она дается легко и не печалит душу». А ще російський філософ Соловйов: «Человек, который довольствуется своей человеческой ограниченностью и не стремится выше, неизбежно тяготеет и ниспадает до уровня животности». Серед таких є люди, взагалі не здатні до адекватної самооцінки: *настільки самовпевнені, засліплені собою*, що не помічають своєї недосконалості й недостатності.

Позиція №2. Людина знає про свої недоліки, але вони її не засмучують. Займає *пасивну позицію* відносно них, *«закриває очі»*, *не протидіє*, а навпаки, *поступається*, йде *«на поводу»*. І доходить до того, що вони набувають хронічної форми.

Знову переключається увага на екран:

Герой фільму «Заплати іншому» (підліток) дає інтерв'ю телекореспонденту після того, як збагнув сенс життя і змінив спосіб мислення:

Фрагмент №7

Теперь я думаю, что жизнь – не такое уж дерьмо. Но это нелегко признать тем, кто привык к тому, что есть. Они ничего не хотят менять. Они поднимают лапки. И тогда они проигрывают...

Монолог пілітка переходить у діалог сучасних старшокласників (хлопця і дівчини):

Фрагмент №8

Дівчина: Мне кажется, что ты прошел и огонь, и воду, и медные трубы...

Хлопець: Нет! Может быть, я и прошел, но еще пока одну только воду. Никакого такого особенного огня и медных труб я не проходил. И никакой я не красивый, а хилый и не спортивный. И еще я подслеповатый. Почти урод. Уж моральный – это точно. И никакой я не умный, а молчу я чаще всего просто потому, что мне нечего сказать. И еще я трус – живу так, как складываются обстоятельства. А умные, мужественные люди складывают эти обстоятельства для себя сами.

Далі на екрані фрагмент фільму «Велетень» (**Фрагмент №9**): сидить на лавочці хлопець, який знаходиться у стані «застою». Бездіяльність, лінь, безцільність та беззмістовність життя. *Мимо проходить його знайома, зупиняється, і між ними відбувається коротка розмова:*

– Что ты делал все эти дни?

– Ничего...

– Ничего – это скучно, парень, подумай об этом.

– И я подумал об этом. С тех пор я стал очень много думать.

Позиція №3. Людина помічає недоліки. Усвідомлює їх негативний вплив. Займає негативну позицію відносно них. Однак продовжує їх *носити в собі*. В думках і на словах засуджує, а в діях не протидіє. Любить пофілософствувати про їхню шкідливість, але далі роздумів і розмов не йде.

Позиція №4. Моє ставлення до моїх недоліків *вороже*. Я їх *ненавиджу*. Я їм *активно протидію*. Я їх *викорінюю*.

Спортсмен і письменник Юрій Власов, який був найсильнішою людиною у світі, говорив: «Зламай старий характер, створи новий. Ні на хвилину не опускайся в старий характер. Старий характер загрожує старими хворобами».

Визначайтесь, на якій позиції знаходитесь ви.

Ціль нашої сьогоднішньої години спілкування полягала у тому, щоб *увійти* в самого себе, уважно роздивитись, що там робиться, підняти над собою вчорашнім до рівня осмисленості свого життя, відчувати відповідальність за особисту долю. І розпочати боротьбу з собою.

Одного разу відомий письменник, який осліп і не міг рухатись, отримав листа від свого друга, який писав *«Мне стало казаться, что мы живем не в полную меру, что уходят куда-то силы, время, жизнь, что не успел сделать что-то важное сегодня, вчера, позавчера...»*

Письменник відповів:

«У меня кошмарно болят глаза. Слепые глаза. Нечеловечески болят. Под веками словно крупный песок насыпан. Жжет. Это опасно. Но куда страшнее и опаснее лень и внутренняя опустошенность. Это, действительно, страшно. И нужно срочно собирать консилиум друзей и спасать человека, так как он гибнет. Я и сейчас живу намного радостнее и счастливее тех, кто приходит ко мне просто из любопытства. У них здоровые тела, но жизнь они проживают бесцветно, скучно. Они меня считают несчастным, а я думаю об их убожестве и о том, что ни за что не обменял бы их роли.»

Знову увага переключається на екран:

Фрагмент №10

Из крохотных мгновений соткан дождь, течет с небес вода обыкновенная,

И ты порой почти полжизни ждешь, когда оно придет, твое мгновение.

В останньому **відеофрагменті №11** (фільм «Футбольна команда») тренер звертається до спортсменів, спонукаючи їх до роботи над собою. На екрані благородні, серйозні обличчя молодих хлопців, в очах яких – внутрішнє прийняття слів тренера і готовність до активних дій. Слова тренера логічно завершують зміст попередніх відеофрагментів.

И мы не должны бояться поражения. В этой борьбе нет места страху. Если мы выйдем на поле и будем осторожничать, – нам останется только всю жизнь сомневаться в себе. Но если мы выйдем на поле и отдадим ему абсолютно все – это будет героизм. Так будем героями! Будем! Вперед парни! Вперед!

Ведучий: Як сказав відомий поет: «У каждого есть в жизни высота, которую он должен взять когда-то». Бажаю кожному з вас взяти свою висоту, і щоб кожен, вступаючи в боротьбу з самим собою, виходив з неї тільки переможцем.

На етапі самооцінки працювала ваша свідомість і почуття. А далі – ваші дії, ваша воля, і ваші зусилля. Пам'ятайте, що від вашої рішучості залежить ваше майбутнє. Без неї існує небезпека залишитись у вашому минулому назавжди. Бажаю успіхів!

Висновки. Досліджуючи проблему самовиховання, ми акцентували увагу на практичному аспекті цього важливого процесу, оскільки теоретичні аспекти самовиховання достатньо досліджені. Головна ідея – довести, що зміст занять із самовиховання може успішно працювати не лише на ознайомлення студентів з основами самовиховання, а і на спонукування до власного самоудосконалення. Переконалим свідченням результативності пропонованого нами підходу є численні анонімні відзиви студентів про самовиховуючий вплив на них занять з педагогіки, зокрема з організації самовиховання. А головний секрет успіху в тому, що зусилля викладача при організації навчального процесу спрямовуються не лише на інструментальну сферу особистості, де формуються знання, уміння і навички, а головним чином на мотиваційно-ціннісну, яка надає цим знанням особистісного сенсу і дієвості.

У представлений статті ми зупинились лише на двох етапах організації самовиховання: спонукальному і самооцінці. Результати вивчення можливостей реалізації виховного потенціалу організаційно-діяльничого етапу самовиховання плануємо висвітлити у наступному номері «Наукових записок».

Література

1. Власов Ю.П. Формула мужества / Ю. П. Власов. – М. : Знання, 1987ю – 95 с.
2. Дистерверг А. Избранные педагогические сочинения. / А. Дистерверг. – М. : 1956. – 374 с.
3. Макаренко А.С. О взрыве / А. С. Макаренко // Избранные произведения в 3-х томах. – Т.3. – К. : Рад. школа, 1964. – С.329.
4. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в 5 томах. – Т.2. – К. : Рад. школа, 1976. – С. 419-657.
5. У статті використано фрагменти художніх фільмів (тексти подаються мовою, якою озвучено фільм): “Розумник Уіл Хатінг”, “Шкільні зв’язки”, “Заплати іншому”, “Велетень”, “Футбольна команда”, Документальний фільм з циклу “До 16 і старші”.